

össze, a könyv értékelése s nyomában a nyilvánosság erejének nagy felhasználása is. Mindezeknek a nagy irodalomalkotó erőknél a hirtelen megjelenése okozza azt, hogy az elmúlt irodalmi korszak hagyománya egyszerre felbomlik, de nem tűnik el egészen, ezért találkozunk humanista, tudós, egészen az új század szellemének megfelelő renaissance és magában álló népies elemekkel. E jelenségek azt mutatják, hogy az egész századon keresztül vonul a formának és az anyagnak hol rejtett, hol nyílt harca. A latin mű-műveltség hagyomány-elemei elvesztették kizárólagosságukat s részint az egyéniségeken beáramló életszerűség, részint a saját maga elszigeteltségében élő minden idegen formai hatástól ment népies nyelv kezdi a maga jogait érvényesíteni. Ezt a harcot a század nem tudta eldönteni, aminthogy nem tudták eldönteni sokáig az utána jövő korok sem.

Ezeknek a kérdéseknek és elveknek az útján vezet le Pintér Jenő a század irodalmi életét. Sokszor kényes területeken jár, s bár történetileg lezárt tényeket érint, de azért érzékenységét nem vesztett vonatkozásokkal áll szemben s ez igen megnehezíti munkáját. De mindvégig tárgyilagos, nyugodt és finom marad. Előadásmódja általában a történetírás világosságával, logikus fényével tűnik ki. Stílusa lényegesen törő, ment minden retorikától és túlzástól. Szép-sége és ékessége a mondat. Ennek tisztasága, magyarossága, világos tagolása, a gondolatot töretlen fényel sugározható és hordozó szolgálata mindvégig ereje és különös gondja marad. Ez a formai vonása éppen úgy értéke, mint ahogy a tudományos értéken felülemelkedő erkölcsi súlyt jelent éppen napjainkban tartalmi szempontból munkája, melyből multunk nagysága, szellemi ereje jövőnket oly sok bizalommal megvilágító erővel árad ki. *Brisits Frigyes.*

Tamási Áron : Címerek. Regény. Kolozsvárt, 1931. E munka megjeleneése eseménye a magyar regényirodalomnak. Nem mintha új irányt mutatna vagy eddig nem ismert eszközökkel új területet hódítana az elbeszélő irodalom számára, hanem mert a régi törekvések eredményeit, mondhatni minden értékesnek bizonyult művészi készségét tudatos műgonddal és az írói egyéniség magávalragadó erejével alkalmazza a Címerek írója. Tiszta, zavartalan művészet ez a regény s egyben, az irodalom magasabb hivatását is szolgálva, eszmei magvetés, problémanyitás, lélekbevilágító fáklyagyújtás tegnapi arculatunk előtt. Külön értéke: tiszta erdélyi világot tár fel s olyan lencsén át, amelyen nem torzítanak idegen erek vagy karcolások.

A regény tárgya: hogyan ment végbe 1918 őszen és telén a magyar közlélek összeroppanása Erdélyben. A közléleké, az államban, társadalom-

ban, kultúrában uralomtudatban élt magyar léleké, nem pedig az intézmények s a politikai építmény összeropplásáé. Nem történelmi regény történelmi eseményekkel és szereplőkkel a cselekmény központjában, hanem korrajz, a korlélek, a tömegpsziché egy történelmi átalakulásának rajza. Szorosan véve nincs is hőse, csak alakjai vannak, akiknek a változás hónapjaiban lepergett életsora alkalmat ad az írónak, hogy feltárja azt az átértékelési folyamatot, amely a lelkekben az események hatása alatt végbement. Csetneky Tildának, ennek az eszes és nagykaratú, de romlott professzor-leánynak (kitűnő eszme volt e nőt tenni meg a forradalmi idők reprezentatív alakjává!) regényes házassági története fonalán vezet elénk az író az erdélyi társadalom különböző rétegeinek képviselőit az ősi címer jogán vezetőszerepet játszó főuraktól le a román kocsisig s a zsidóig. Mindenki megjelenik, akinek

lelki reflexeit az író jellemzőnek találta feljegyezni. Nem találó tehát a regény címe, mely kellő alap nélkül kelti azt a látszatot, mintha az író az erdélyi arisztokráciának tulajdonítaná az összeomlást. De Erdély *ilyen* zuhanása a szerző szerint a vezetőréteg rátermettsége hiánya miatt következett be s ha valaki mindenáron alapeszmét keresne a regényben, azt a rokonszenves székely főhadnagyok, Burján Gáspárnak egy mondatával fejezhetné ki. Ez a versengő grófok kolozsmegyei birtokára székelyeket kíván telepíteni, mondván: «Igy egészséges. Levenni a magyar fáról a száraz levelekét, hogy újak nyilhassanak rajta.» A regény korántsem az erdélyi arisztokrácia lemérése s ha szereplésük festése itt-ott kelleténél sötétebb, az inkább az események gyászkeretének visszfénye, amely akkor a vezetőkre valóban ráesett s amelyet a lelkiismeretes művész, kinek az őszinteség vallási parancs, nem retusírozhatott derüsbbe. Elhibázott dolog volna kulcsregényt látni a Címeresekben, mert bizonyos reminiscenciák nem lehetnek fontosak ott, ahol a regény minden lapja bizonyítja, hogy szerzője szeme előtt mindenek felett művészi cél lebegett s nem személyek, hanem egy kor ábrázolására törekedett.

És hogy nem sikertelenül, azt mindenekfelett nagy léleklátó és emberábrázoló képességének köszönheti a szerző. Ritkaság, hogy ily fiatal író (33 éves!) ily mélyen ismerje s ekkora erővel rajzolja alakjait. Férfiakat, nőket egyaránt. Még Tildának nem mindennapi, erősen komplikált jellemét is egyetlen hamis hang nélkül bontja ki s bámulatos biztonsággal, a lélekfestés megragadó igazságával játszatja vele végig ellenszenvenességében is emberi, szomorú, művészileg szép szerepét. Nagy elevenítő képességgel legkisebb alakjait is életteljessé teszi Tamási. Elég ha megszólal,

vagy valamit tesz-vesz valaki, már is olyan erős fénycsóvába került, hogy éles profilt kap, tudjuk, mit érez, mit gondol, mit akar s hogyan látja a világ rendjét. Alakjaiban nincs többé szertelenség, sem kisiklás, elrajzolás. Mindettől megóvja az író e regényében bámulatosan jelentkező objektíváló képessége. Pedig talán ez a legtöbb, amit elbeszélő művésztől kívánni lehet, hiszen nem csak a mieink, hanem a világirodalom regényírói közül is csak kevesen s csak jó csillogzat alatt fogant munkáikban érik el azt a tiszta tárgyiaságot, amely mint az elbeszélő költészet klasszikus követelménye mind ritkább jelenség a regényirodalomban.

A szereplők bőséges beszéltetése inkább a drámaiság irányába mutat. Ez egyébként a modern regény fejlődésének útja. Tamási nem esik túlzásba. Nem mondat többet, mint amennyit a jellemzés vagy a cselekvény előbbrevitele kíván. Így regénye nem válik könyvdramává, megmarad regénynek. Nem a forma, hanem az étellel telítettség, a belső igazság ereje, az események sodra s nem utolsó sorban az ábrázolt korszak rohanó, izgatott szelleme teszi, hogy a regény az epikus tárgyiaság ellenére is állandó érzelmi hatással fogja az olvasót. Egy pillanatig sem maradunk közömbösek egyetlen alakkal szemben sem. Az összhatás erejét növeli a regény nagy szerkezeti és stílusegysége is. Mindenki és minden szó a főtémáért, a nagy zuhanásról alkotott, filmszerűen pergő kép hatás-tényezője. Páratlan stílusegység, zavartalan összhang jelentkezik még a legkisebb tájleíró mondatban is. A hanyatlási folyamatot fokozódó feszültséggel ábrázoló regény szerkezeti bravúr. A tömör és mégis könnyű, a merész, de fegyelmezett, színesen szemléltető, de nem riktó s képzűfolástól is ment stílus a szerző formakésztségének és művészi erejének bizonyítéka.

Talán fel fog hangzani a Címeresek ellen az erotika vádja. Tildában a társadalmi bomlás, az erkölcsi fékek lazulása idején talán minden férfi megérzi a ritka gyönyört ígérő nőt. És Tilda, a fehérmájú nagy nő fölényesen játszik is a férfítípusok egész skálájával az akaratnélküli Endre gróftól kezdve az utolsó kocsislegényig, s ez a főalak az érosz testi vágyainak minduntalan felbukkanó jeleneivel, amelyekben rendszerint deus ex machina-szerű esemény menti meg a helyzetet, valóban erotikus színt adhat a regénynek az olyan olvasó szemében, akinek szelleme nem elég emelkedett ahhoz, hogy érezze az író koncepcióját, azt a merész és nagy művészzellett keresztülvitt elgondolást, hogy a hősnő romlott jellemében s az elpuhultan nemiségük torához menekülő férfiak haláltáncában megdöbbentő kontrasztot fest az elbukó nép szégyenletes tragikumához. Ez a művészi produkció nézetünk szerint teljes sikerrel járt. Bizonyos, hogy az erotikum itt nem öncél, nem olcsó csaletek s hogy felette tisztán ragyog a szerző erkölcsi komolysága s a nemzeti ideál szentsége. Igaz azonban az is, hogy a regény érettlekű olvasót igényel, fiatal lányok kezébe nem való, éppen a művészi eszközök tekintetében bőven igénybevett szabadsága (drasztikumok!) miatt.

A Címeresek íróját regényíróink legelső sorába emelte. E műve nagyon sokra kötelezi s ha megfelel a jogos várakozásnak, az nagy gazdagodását jelenti majd irodalmunknak.

Szombatfalvy György.

1930. évi Katona-emléklap. (Katona József új síremlékének felavatási ünnepélye halála évszázados fordulóján, 1930 április 26—27-én. Kiadja a Katona József Kör. Kecskemét 1931.) E füzet a Bánk bán szerzője halálának századik fordulóján Kecskeméten tar-

tott ünnepségek történetét adja és így mintegy végső akkordja vagy inkább utóhangja azoknak a megemlékezéseknek is, melyek a múlt évben a kecskeméti sír felé fordulva áldoztak a költő szellemének. Az Emléklapon most feljegyezve találjuk azt az egész ország köszönetét megérdemlő munkát, melyet Kecskemét városa és a Katona József Kör végzett az új síremlék létrehozása és a költő hamvainak méltó elhelyezése érdekében. Részletesen beszámoló együttal magáról a díszes ünnepségről, hol a magyar irodalmi és politikai élet kiválóságai tettek bizonyosságot Katona József szellemi hagyatékának maradátságáról és minden mai hétköznapiunkban való aktualitásáról. Az ünnepi beszédeken és megemlékező előadásokon kívül közli az Emléklap azokat az ugyancsak az ünnepségeken elhangzott szépirodalmi műveket is (Komáromi János novelláját és Áprily Lajos versét), melyeknek ihlető tárgya a nagy magyar tragikus egyéni tragédiája volt. Az irodalmi ereklyékben gazdag Katona-emlékkiállítás érdekes katalógusa zárja be a füzetet. Az az áldozatos munkásság, melyet Kecskemét városa a költő emlékéért felidéző kiadványokra és ünnepségekre fordított, biztosíték arra, hogy a «nemes város» a jövőben is egyik éltető pontja lesz nemcsak multunk irodalmi értékeinek, hanem a mai magyar irodalmi műveltségnek is.

Sárfészek. Berkes Imre regénye. (Athenaeum.) Az elmúlt évtizedek folyamán a vers mind határozottabban vetette el a régi formákat, mintha a keret béklyóitól szabadultan a gondolat is megváltóbb erővel hathatna. A regény is hasonló formai változásokon megy keresztül mostanában, és úgy tetszik: a ma írói itt is a formában keresik azt a remédiumot, amely az ő regényük tartalmát a jövő számára is jelentőssé tehetné. Mind gyakrabban kerül kezünkbe «riport-